

O PRVEM SLOVENSKEM DELAVSKEM LISTU

R. GOLOUH

Konec leta 1888 se je zbralo v spodnjeavstrijskem mestu Hainfeldu 110 delavskih zaupnikov iz skoraj vseh avstrijskih dežel. Javnost je spremljala delo tega zgodovinskega zbora z velikim zanimanjem, prav tako pa tudi dunajska vlada in njene policijske oblasti. Socialistično gibanje na ozemlju Avstrije je imelo takrat za seboj že dvajset let težkih bojov za socialne in politične pravice delavstva, imelo pa je za seboj tudi dolgo dobo notranjih sporov med zmerno in radikalno usmerjenimi delavci. Ti dolgoletni, pogosto zelo srditi spori so hromeli in oslabili celotno delavsko gibanje. Delavske organizacije so se morale spet združiti in začeti uspešneje braniti ogrožene delavske interese. Za ponovno stopitev vseh delavskih organizacij v enotno razredno celoto so se vztrajno zavzemali tudi takratni trije glavni delavski listi, zmerni »Volksfreund«, ki je izhajal v Brnu, radikalna »Freiheit«, ki je izhajala v New Yorku, in zedinjevalna »Gleichheit«, ki je 3. novembra 1888 objavila težko pričakovani poziv delavstvu vseh narodnosti na avstrijskem ozemlju, naj znova strne svoje vrste in pošlje svoje zastopnike na zedinjevalni zbor v Hainfeld. Tega, za delavsko gibanje tako važnega kongresa se je udeležilo tudi pet Slovencev: Karel Kordelič in Ludvik Zadnik iz Ljubljane, Krainer iz Maribora, Adenau iz Celovca in Perlonik iz Beljaka. Zborovalci so skoro soglasno odobrili načelno izjavo in sklenili združiti znova vse delavske organizacije v enotno delavsko stranko.

Že v načelni debati je slovenski zastopnik Zadnik omenil, da sta na kongresu tudi dva »tovariša iz Kranjske«, ki zastopata slovenske delavce, ter izjavil, da bodo načelno izjavo ponatisnili tudi v slovenskem jeziku. Ko so na zboru poudarjali, da bi bilo treba resolucije prevesti na razne jezike, se je oglasil Karel Kordelič ter predlagal, da se

prevedejo v jezike posameznih narodov ne le resolucije, temveč tudi celotni zapisnik zbora. Pri splošni razpravi o delavskem tisku pa je Kordelič izjavil, »da ga veseli, če imajo Čehi svoje liste, ki širijo ideje socialne demokracije, da pa je potrebno ustanoviti slovenski strankin list tudi za slovenske delavce.« Obžaloval je, »da si niso delavci v Avstriji, ne glede na narodnost, h kateri pripadajo, že prej bratsko podali roke«, in nato nadaljeval: »za Kranjsko, Istro in Goriško bi bila ustanovitev slovenskega socialno demokratičnega lista še važnejša, ker tamkajšnji sodrugji nemškega socialističnega lista ne razumejo...«. Zaključil je svoj govor z besedami: »Sporočam vam, da hočemo ustanoviti slovenski strankin list za Spodnjo Štajersko, Koroško, Kranjsko, Goriško in Trst. V Trstu imajo socialno demokratično društvo z nemško, italijansko in slovensko sekcijo. Temu društvu se je pridružilo tudi 15 naših sodrugov. Delavsko izobraževalno društvo v Gorici pa stoji na nacionalnem stališču. Te ljudi moramo pridobiti. Upamo, da bo strankin zbor odobrila naš sklep in dovolila, da začnemo izdajati svoj list. Potrebno je, da se delavci družimo in pomagamo socialni demokraciji do zmage.«

Za izdajanje slovenskega delavskega lista sta se na zboru zavzemala tudi Perlonik iz Beljaka in Pokorny z Dunaja. Slovenski delegat Krainer iz Maribora pa je predložil naslednjo resolucijo, ki jo je zbor soglasno sprejel: »Strankin zbor pozdravlja namero jugoslovanskih sodrugov, da bi izdajali slo-

venski strankin list in rad daje k temu svoje soglasje in podporo».

Na tem zboru so zbrali delegati 40 fl. za ustanovitev slovenskega lista. To »glavnico« je prinesel slovenski delegat iz Hainfelda v Ljubljano, kjer so nato začeli delavci razvijati živahno agitacijo za list in zbirati nadaljnja sredstva. Sklicevali so sestanke in shode in končno sklenili izdati list pod naslovom »Novi čas«, glasilo slovenskih socialnih demokratov. Oblast se je temu dolgo upirala z raznimi plehkimi izgovori. Prva številka prvega slovenskega, izrazito socialističnega lista, ki je končno izšla 7. novembra 1889, je bila v celoti zaplenjena, s podnaslovom vred. Na drugem zboru avstrijske socialno demokratične stranke 28. in 29. junija 1891 je slovenski delegat Zadnik med drugim poročal: »Zatem so ljubljanski sodrugi poizkusili izdati slovenski list, ki pa ga je oblast takoj zatrla. Sploh so nam že prej delali težave, ki so brez primere. Uredniku niso priznali, da bi bil sposoben urejati list, češ da nima zadostne šolske izobrazbe. Urednik bi moral opravljati izpite in delati še vse mogoče druge reči, kar je vse nezakonito, kajti od časnikarja ni mogoče zahtevati spričeval, da lahko opravlja časnikarsko delo. Končno je list izšel, a že prva številka je bila zaplenjena, in sicer se je državno pravdnništvo v Ljubljani spotaknilo takoj ob napis pod naslovom, t. j. ob besede »Glasilo slovenskih socialnih demokratov«; razlog pa je bil, kakor se je pozneje izkazalo, da oblast sploh ni priznala socialni demokraciji kot takšni upravičenosti do obstoja v slovenskih deželah.«

Zadnik je na istem zboru ponovno poudarjal, »da se bodo slovenski delavci šele tedaj bolj zanimali za gibanje, ko bodo imeli svoj tisk, ki jih bo izobrazeval. To ne velja samo za Ljubljano in Trst, ampak za vso Kranjsko, Koroško, Štajersko, Goriško in Istro.« Izvajal je nadalje, da se je »v smislu hainfeldskih sklepov kot zastopnik iz Ljubljane čutil dolžnega, zagotoviti tudi slovenskim delavcem tisk, posebno ker je bilo tudi v Št. Vidu (prva deželna konferenca avstrijske socialne demokracije po hainfeldskem zboru l. 1890 v St. Veit an der Glan — op. pisca) sklenjeno, da se mora za alpske dežele brezpogojno ustanoviti slovenski list. Hoteli so pridati graškemu listu slovensko prilogo, toda ta načrt se je izkazal kot neizvedljiv; zato smo šli v Ljubljano in nato v Trst. Nismo mirovali, kajti dolžnost vsakega razredno zavednega delavca je, da pouči ljudstvo o vladajočih razmerah, zlasti, če so za delavski stan tako

žalostne, kakor so pri nas, kjer se je celo vlada čutila dolžno, da nakrmi 35.000 ljudi na Dolenjskem s koruzo. Nastopili smo za delavski list, ker ne smemo dopustiti, da ne bi med prebivalstvo, ki šteje dva in pol milijona, zanesli naše ideje. Cenjeni sodrugi! Nastopite z nami skupaj za obstoj slovenskega delavskega lista, kajti pri nas je naravnost nemogoče agitirati z drugimi sredstvi. Ne sme se pozabiti tolika delavska množica, kakršna je naša. Dodatno predlagam, da se slovenski tisk kot važno in brez dvoma hvaležno agitacijsko sredstvo kolikor le mogoče podpira.«

Ljubljanski delavci so po prvem neuspelem poskusu, da bi ugnali politično oblast in prodrli s svojim listom, začeli l. 1890 znova sklicevati shode, na katerih so žigosali nezakonito postopanje oblasti in znova začeli zbirati skromna denarna sredstva za svoj list. Jeseni l. 1890 so sklicali shod v pivarni Schreiner v Ljubljani (Trubarjeva 41 — op. ured.) in na njem poročali o političnem položaju in o akciji za list. O tem shodu je takratni policijski komisar Robida obširno poročal mestnemu prezidiju in deželni vladi. V svojem poročilu navaja, da so govorniki na shodu poudarjali potrebo, da začne delavstvo kljub vsemu izdajati slovenski list, ki bo pojasnjeval delavcem program socialno demokratične stranke in branil njihove interese. V svojem poročilu omenja nadalje, da je na shodu govoril tudi Zadnik in predložil resolucijo, ki so jo navzoči odobrili. Resolucijo, ki jo je Zadnik napisal s svinčnikom, je komisar Robida priložil svojemu poročilu. Glasi se: »Današnji ljudski shod v Šrajnerjevi pivarni v Ljubljani izreka odboru za izdajanje slovenskega delavskega lista »Delavski list«, kateri bi moral iziti 14. avgusta 1890, kar pa vlada ni pripustila, popolno zaupanje o postopanju in o uporabi za to namenjenega denarja.

Nadalje izreka shod, da je slovenski delavski list neobhodno potreben ter da je dolžnost delavstva, podjetje za ustanovitev takega lista z vsemi sredstvi podpirati, in to tudi, ako se ustanovi kje drugod nego v Ljubljani, ter da se imajo vsi za to namenjeni denarji neobhodno določenemu odboru oddati, toda s tem pogojem, da so izdajatelji izključno delavci.«

Na podlagi tega važnega, edinega izvirnega dokumenta iz tiste dobe si danes lahko ustvarimo jasnejšo sliko o akciji takratnih pokreniteljev prvega slovenskega delavskega lista. O »Novem času«, ki je izšel, kakor smo že omenili, 7. nov. 1889, vemo le to,

Dobrasnji ljudski shod v Schreinerjevi pivarni v Ljubljani iznaka odbor za izhajanje slovenskega delavskega lista "Delavski list" kateri bi bil imel iziti 14 avgusta 1890, kar pristada ni pripustilo, popolnoma namernje, o postopanju niso v uporabi za to namernje delovanja
Nagajlje iznaka shod da je slovenski delavski neobhodno potrebni, ter da je dolžnost delavstva podjete za ustanoviti ter tačnega lista ... mi sradstvom ... in to tudi ako se štatoro ... izj ... v ... v Ljubljani, ter da se ... je vsi ... za to namernje delovanje ... dolžnost ... odboru odhaj ... tode s tem progajem da se izdajati ... ključno delavci

Faksimile resolucije delavskega shoda v Schreinerjevi pivarni o izdajanju slov. delavskega lista iz jeseni 1890 (rokopis Lud. Zadnika)

kar o njem piše »Slovenski Narod« z dne 6. novembra 1889, da bo namreč začel izhajati v Ljubljani socialno demokratičen list pod navedenim naslovom, 7. novembra pa, da je »Novi čas« sicer izšel, da pa je bil v celoti zaplenjen. Od tega prvega delavskega lista se ni ohranil noben izvod in nekaj časa je bilo celo sporno, če ni morda izšel pod naslovom »Zora«. Iz te resolucije pa je razvidno, da so ljubljanski delavci po ponesrečenem poskusu z »Novim časom« nadaljevali akcijo z namenom, da bi izdali nov list pod naslovom »Delavski list«, ki bi moral iziti 14. avgusta 1890, da pa jim oblast tega ni dovolila, ali pa ga je tudi v tem primeru takoj v celoti zaplenila. Iz resolucije je tudi razvidno, da so se delavci začeli ukvarjati z mislijo, da bi list izdajali drugje izven Ljubljane, kjer bi bila politična oblast manj topa in reakcionarna, v tem primeru v Trstu, kakor se je pozneje tudi zgodilo. Dejansko je »Delavski list« začel končno izhajati v Trstu, in sicer 2. oktobra 1890. Izšlo je vsega 9 števil, zadnja 12. marca 1891. Izhajal bi bil najbrž še nadalje, če bi ne bil ta skromni list ljubljanski politični oblasti tako zelo na poti.

Da so pri drugem poskusu, da bi izdajali, kakor je zdaj iz Zadnikove resolucije točno razvidno, v Ljubljani svoje glasilo pod naslovom »Delavski list«, naleteli znova na vse mogoče težave, je razvidno iz drugega dela Zadnikovega poročila na omenjenem II. zboru avstrijske socialno demokratične stranke. Iz tega poročila je hkrati razvidno, da je ljubljanska oblast vplivala tudi na tržaško. Zadnik pravi: »Drugi poskus z našim listom je zadel spet na znane težave in urednika so proglasili spet za nesposobnega in nezadostno izobraženega.« Zahtevali so od njega pričevalo, ki ga ni imel in zato lista niso dovolili. V Trstu se nam je posrečilo ustanoviti list, a tudi tam so bile hude težave. Ljubljanska oblast, ki je tajno proglasila tudi neke vrste izjemnega stanja, je povzročila, da nam je tudi tržaška oblast gledala na prste bolj kot prej. List so pozneje zelo pogosto zaplenili in sploh otežkočili vse redakcijsko delo. V slovenskih deželah je zaradi tega sovražnega stališča oblasti do nas nastala marsikje v delavskih vrstah bojazen, da bi se nam priključili. Kljub temu se nam je s tem listom posrečilo, pridobiti znatno število pristašev med slovenskimi delavci ...

Iz Zadnikove resolucije lahko tudi ugotovimo, da je bil shod v Schreinerjevi pivarni, o katerem je brižno poročal komisar Robida (to poročilo je založeno v ljubljanskem Mestnem arhivu), v času med 14. avgustom 1890, ko bi moral »Delavski list« iziti v Ljubljani, in 2. oktobrom 1890, ko je začel izhajati v Trstu.

Slovenski delavci so vodili skoro dve leti vztrajno akcijo za svoj prvi socialistični list in še od tega lista je ostalo le devet števil. Šele l. 1893 so ga nato lahko začeli znova izdajati pod naslovom »Delavec« in tudi s tem listom so romali iz Ljubljane v Zagreb, iz Zagreba na Dunaj. Kljub vsemu so končno le uspeli in si sčasoma ustvarili svoj stalni delavski tisk.

LITERATURA

»Socialistično gibanje v Sloveniji (1869–1920), V. tom, stran 5, 6, 11 in 12. Anton Kristan: »O delavskem in socialističnem gibanju na Slovenskem«, stran 123 in 154. Cvetko Kristan: »Šestdeset let slovenskega socialističnega tiska«.

